

Περιεχόμενα

Σημείωμα στην ελληνική έκδοση 9

Πρόλογος 27

Κεφάλαιο 1 Η μελέτη της ανθρώπινης ανάπτυξης 41

Αναπτυξιακή επιστήμη 43

Περίοδοι της ανάπτυξης 44

Τομείς της ανάπτυξης 44

Πλαίσια της ανάπτυξης 44

Παιδιά, κοινωνία και επιστήμη 45

Ιστορικές αντιλήψεις όσον αφορά τα παιδιά
και την παιδική ηλικία 46

Η εμφάνιση της αναπτυξιακής επιστήμης 50

Το νέο πεδίο της αναπτυξιακής επιστήμης 51

Τα βασικά θέματα της αναπτυξιακής επιστήμης 52

Ερωτήματα σχετικά με τις πηγές της ανάπτυξης 52

Ερωτήματα σχετικά με την ευπλαστικότητα 53

Ερωτήματα σχετικά με τη συνέχεια/ασυνέχεια 54

Ερωτήματα σχετικά με τις ατομικές διαφορές 55

Θεωρίες της ανάπτυξης 56

Η θεωρία στην αναπτυξιακή επιστήμη 57

Μεγάλες θεωρίες 57

Σύγχρονες θεωρίες 65

Μέθοδοι για τη μελέτη της ανάπτυξης 72

Οι στόχοι της αναπτυξιακής έρευνας 72

Κριτήρια για την αναπτυξιακή έρευνα 74

Μέθοδοι συλλογής δεδομένων 75

Ερευνητικοί σχεδιασμοί 81

Δεοντολογικά κριτήρια 85

Κοιτάζοντας μπροστά 86

Περίληψη 87

Μέρος 1 Εν αρχή

Κεφάλαιο 2 Βιοπολιτισμικά θεμέλια 93

Κληρονομώντας τον πολιτισμό 95

Τα εργαλεία του πολιτισμού 96

Κεφάλαιο 1 Πλαίσια

Σημερινές ΤΑΣΕΙΣ στην ΠΡΑΞΗ:
Βοηθώντας τις προσφυγικές
οικογένειες κατά τη μετάβαση 47

Μελέτη πεδίου:
Ερευνώντας τα μυστήρια
της μάθησης 67

Σημερινές ΤΑΣΕΙΣ στην ΕΡΕΥΝΑ:
Παρατήρηση του ζώντος
εγκεφάλου 76

Κατανόηση των αιτιών
και των συσχετίσεων 79

Κεφάλαιο 2 Πλαίσιο

Μελέτη πεδίου:
Προγεννητική συμβουλευτική 115

Διεργασίες πολιτισμικής κληρονομιάς 98
 Η συνθετότητα του πολιτισμού 99

Βιολογική κληρονομιά 102

Γονίδια και χαρακτηριστικά 102
 Η εξελικτική διαδικασία της φυσικής επιλογής 103
 Η γενετική κληρονομιά
     μέσω της αμφιγονικής αναπαραγωγής 104
 Νόμοι της γενετικής κληρονομιάς 107
 Μεταλλάξεις και γενετικές ανωμαλίες 108
 Ο φαινότυπος:
     Από τα γονίδια στα χαρακτηριστικά 114
 Κληρονομησιμότητα 117
 Γονότυποι, φαινότυποι
     και ανθρώπινη συμπεριφορά 119

Η συνεξέλιξη πολιτισμού και βιολογίας 121

Ανεκτικότητα στη λακτόζη 122
 Δρεπανοκυτταρική αναιμία 122

Κοιτάζοντας μπροστά 123

Περίληψη 125

Κεφάλαιο 3 Προγεννητική ανάπτυξη και γέννηση 129

Οι περίοδοι της προγεννητικής ανάπτυξης 131

Η βλαστική περίοδος 132
 Η εμβρυονική περίοδος 133
 Η εμβρυϊκή περίοδος 137

Κατάσταση της μητέρας και προγεννητική ανάπτυξη 142

Μητρικό στρες 142
 Επιδράσεις της διατροφής 143

Τερατογόνα: Περιβαλλοντικές πηγές συγγενών ανωμαλιών 146

Φάρμακα και ναρκωτικά 148
 Λοιμώσεις και άλλες παθήσεις 151

Γέννηση 156

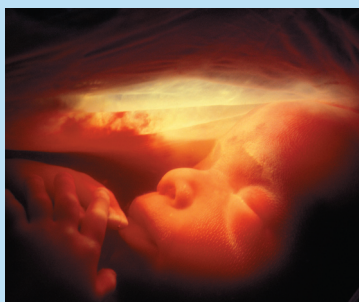
Τα στάδια του τοκετού 157
 Πολιτισμικές παραλλαγές στον τοκετό 158
 Ο τοκετός στις ΗΠΑ 160

Η κατάσταση του νεογέννητου 164

Αξιολόγηση της βιωσιμότητας του μωρού 164

Κεφάλαιο 3 Πλαίσια

Πολιτισμικές παραδόσεις και βρεφική φροντίδα:
 Από το «χωριό των πνευμάτων» στη γη των Μπενγκ 159
 Μελέτη πεδίου:
 Μαία στα χωριά Ινουίτ του Βόρειου Καναδά 161

Προβλήματα και επιπλοκές 165

Αναπτυξιακές συνέπειες 167

Το ξεκίνημα της σχέσης γονέα - παιδιού 168

Η εξωτερική εμφάνιση του μωρού 168

Κοινωνικές προσδοκίες 169

Κοιτάζοντας μπροστά 169

Περίληψη 170

Μέρος 2 Βρεφική ηλικία

Κεφάλαιο 4 Οι πρώτοι 3 μήνες 175

Σωματική ανάπτυξη 176

Μέτρηση της σωματικής ανάπτυξης 176

Ανάπτυξη του κρανίου 178

Ανάπτυξη του εγκεφάλου 179

Νευρώνες και νευρωνικά δίκτυα 179

Δομή του κεντρικού νευρικού συστήματος 180

Εμπειρία και ανάπτυξη του εγκεφάλου 182

Αισθητηριακή αντίληψη του περιβάλλοντος 184

Μέθοδοι εκτίμησης

των αισθητηριακών ικανοτήτων των βρεφών 185

Ακοή 187

Όραση 188

Γεύση και όσφρηση 192

Πολυτροπική (πολυαισθητηριακή) αντίληψη 194

Οργάνωση της συμπεριφοράς 196

Αντανακλαστικά 197

Από τα αντανακλαστικά στη συντονισμένη δράση 198

Άπλωμα του χεριού 200

Η θεωρία του Piaget περί αναπτυσσόμενης δράσης 202

Θεωρίες μάθησης περί αναπτυσσόμενης δράσης 205

Ιδιοσυγκρασία 207

Ανάπτυξη του συντονισμού
με τον κοινωνικό κόσμο 210

Ύπνος 210

Σίτιση 213

Κλάμα 215

Κοιτάζοντας μπροστά 217

Περίληψη 218

Κεφάλαιο 4 Πλαίσια

Μελέτη πεδίου:

Νοσοκομειακή φροντίδα φιλική
προς τα βρέφη 201

Διευθετήσεις ύπνου 212

Σύνδρομο αιφνίδιου
βρεφικού θανάτου 214

Κεφάλαιο 5 Πλαίσιο

Σημερινές ΤΑΣΕΙΣ στην ΠΡΑΞΗ:
Μεγαλώνοντας βρέφη
στην ψηφιακή εποχή 228

Κεφάλαιο 5 Σωματική και γνωστική ανάπτυξη στη βρεφική ηλικία 221

Σωματική ανάπτυξη 222

Μέγεθος και σχήμα 223

Το μυοσκελετικό σύστημα 224

Ανάπτυξη του εγκεφάλου 225

Εγκέφαλος και συμπεριφορά 225

Εγκέφαλος και εμπειρία 226

Κινητική ανάπτυξη 229

Λεπτές κινητικές δεξιότητες 230

Αδρές κινητικές δεξιότητες 232

Ο ρόλος της εξάσκησης στην κινητική ανάπτυξη 235

Γνωστική ανάπτυξη: Η μεγάλη αντιπαράθεση 237

Αισθητηριοκινητική ανάπτυξη 238

Εννοιολογική ανάπτυξη 242

Κατανόηση της μονιμότητας των αντικειμένων 243

Κατανόηση άλλων ιδιοτήτων του φυσικού κόσμου 248

Συλλογισμός σχετικά με τα αντικείμενα 250

Η ανάπτυξη της προσοχής και της μνήμης 254

Ανάπτυξη της προσοχής 255

Ανάπτυξη της μνήμης 257

Κοιτάζοντας μπροστά 258

Περίληψη 259

Κεφάλαιο 6 Πλαίσια

Μελέτη πεδίου:
Παιδιά με αντιδραστική
διαταραχή δεσμού 281

Σημερινές ΤΑΣΕΙΣ στην ΕΡΕΥΝΑ:
Η ηθική ζωή των βρεφών 289

Κεφάλαιο 6 Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη στη βρεφική ηλικία 263

Η φύση των συναισθημάτων και των συναισθηματικών εκφράσεων των βρεφών 264

Θεωρίες συναισθηματικής ανάπτυξης 265

Βρεφικά συναισθήματα και κοινωνική ζωή 269

Η διυποκειμενικότητα και ο εγκέφαλος 271

Οι πρώτες συναισθηματικές σχέσεις 273

Θεωρίες του δεσμού 273

Ερμηνεία του δεσμού 274

Φάσεις του δεσμού 276

Τύποι του δεσμού 277

Τύποι δεσμού και μεταγενέστερη ανάπτυξη 280

Οι πρώτες σχέσεις και ο πολιτισμός 282

Η μεταβαλλόμενη φύση της επικοινωνίας 285

Κοινωνική αναφορά 285

Ακολουθώντας τα σημάδια ενδιαφέροντος
του παρόχου φροντίδας 286**Αντίληψη του εαυτού 287**

Αναγνώριση του εαυτού 287

Η εμφάνιση των συναισθημάτων αυτοσυνειδησίας 288

**Ανάπτυξη της εμπιστοσύνης
και της αυτονομίας 291****Κοιτάζοντας μπροστά 292****Περίληψη 293****Μέρος 3 Πρώτη παιδική ηλικία****Κεφάλαιο 7 Η απόκτηση της γλώσσας 299****Η δύναμη και τα θεμέλια της γλώσσας 300****Κλειδιά για τον κόσμο της γλώσσας 304**

Το βιολογικό κλειδί για τη γλώσσα 304

Το περιβαλλοντικό κλειδί για τη γλώσσα 307

Οι βασικοί τομείς**της απόκτησης της γλώσσας 312**

Φωνολογική ανάπτυξη 313

Σημασιολογική ανάπτυξη 315

Μορφοσυντακτική ανάπτυξη 320

Πραγματολογική ανάπτυξη 323

Ερμηνείες για την απόκτηση της γλώσσας 327

Βιολογικές ερμηνείες 328

Κοινωνικές και πολιτισμικές ερμηνείες 329

Κοινοπραξιακές προσεγγίσεις
και προσεγγίσεις δυναμικών συστημάτων 330**Κοιτάζοντας μπροστά 333****Περίληψη 334****Κεφάλαιο 8 Σωματική και γνωστική ανάπτυξη
στην πρώτη παιδική ηλικία 337****Σωματική και κινητική ανάπτυξη 338**

Σωματικές αλληλαγές 339

Κινητική ανάπτυξη 339

Υγεία 340

Ανάπτυξη του εγκεφάλου 343

Κεφάλαιο 7 ΠλαίσιαΣημερινές ΤΑΣΕΙΣ στην ΠΡΑΞΗ:
Παιδιά που δημιουργούν
μια γλώσσα 309Μελέτη πεδίου:
Μια γλωσσοπαθολόγος
στο Βιετνάμ 314**Κεφάλαιο 8 Πλαίσια**Μαρτυρικές καταθέσεις:
Μπορούν τα μικρά παιδιά
να πουν την αλήθεια; 353Μελέτη πεδίου:
Υποστήριξη παιδιών που έχουν
αδέλφια με διαταραχή αυτιστικού
φάσματος (ΔΑΦ) 363

Ανάπτυξη προλειτουργικής νόησης	344
Επικέντρωση	345
Το πρόβλημα με τα ανομοιόμορφα επίπεδα επίδοσης	351
Προσεγγίσεις της επεξεργασίας των πληροφοριών για τη γνωστική ανάπτυξη	351
Γνωστική ανάπτυξη σε προνομιά πεδία	356
Το πεδίο της ψυχολογίας	356
Το πεδίο της βιολογίας	357
Το πεδίο της φυσικής	359
Ερμηνεία της γνωστικής ανάπτυξης ανά προνομιά πεδίο	360
Γνωστική ανάπτυξη και πολιτισμός	366
Πολιτισμικά σενάρια	366
Πολιτισμικό πλαίσιο και ανομοιομορφία της ανάπτυξης	368
Κοιτάζοντας μπροστά	369
Περίληψη	370

Κεφάλαιο 9 Πλαίσια

Μελέτη πεδίου:
Αντιμέτωπη χρόνιων παθήσεων μέσα από το παιχνίδι 395
Οι διαφωνίες για το ξύλο 404

Κεφάλαιο 9 Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη στην πρώτη παιδική ηλικία	373
Ανάπτυξη της ταυτότητας	375
Ταυτότητα του φύλου	376
Εθνοτική ταυτότητα	382
Προσωπική ταυτότητα	385
Ένας νέος ηθικός κόσμος	386
Η ψυχοδυναμική θεώρηση	387
Η κονστρουκτιβιστική θεώρηση	388
Η θεώρηση του κοινωνικού πεδίου	388
Ανάπτυξη της αυτορρύθμισης	390
Ρύθμιση της σκέψης και της δράσης	390
Αυτορρύθμιση και παιχνίδι	392
Ρύθμιση των συναισθημάτων	397
Κατανόηση της επιθετικότητας	400
Ανάπτυξη της επιθετικότητας	401
Τι προκαλεί την επιθετικότητα και πώς ελέγχεται αυτή;	402
Ανάπτυξη πρωτοκοινωνικών συμπεριφορών	407
Ενσυναίσθηση	408
Συμπάθεια	409

Κοιτάζοντας μπροστά 410

Περίληψη 411

Κεφάλαιο 10 Πλαίσια της ανάπτυξης 415

Το πλαίσιο της οικογένειας 416

Η βιοπολιτισμική καταγωγή της οικογένειας 418

Γονικές πρακτικές 420

Ο ρόλος των αδελφιών 424

Ποικιλομορφία οικογενειών 426

Οικογένειες με προβλήματα 430

Εξωγονεϊκή φροντίδα των παιδιών 437

Τύποι φροντίδας των παιδιών 437

Αναπτυξιακές επιδράσεις
της φροντίδας των παιδιών 438

Γειτονιές και κοινότητες 440

Κοινότητες και πολιτισμός 441

Κοινότητες με προβλήματα 441

Πλαίσια μέσω μαζικής ενημέρωσης 445

Έντυπα μέσα ενημέρωσης 446

Τηλεόραση 447

Διαδραστικά Μέσα 450

Κοιτάζοντας μπροστά 452

Περίληψη 455

Μέρος 4 Μέση παιδική ηλικία

Κεφάλαιο 11 Σωματική και γνωστική
ανάπτυξη στη μέση
παιδική ηλικία 461

Σωματική και κινητική ανάπτυξη 463

Πρότυπα ανάπτυξης 463

Κινητική ανάπτυξη 465

Ανάπτυξη του εγκεφάλου 470

Ανάπτυξη συγκεκριμένων
νοητικών λειτουργιών 473

Διατήρηση 474

Ταξινόμηση 477

Σχεδιασμός 478

Μεταγνώση 479

Περιορισμοί των συγκεκριμένων
νοητικών λειτουργιών 481

Κεφάλαιο 10 Πλαίσια

Μελέτη πεδίου:

Νοσηλεύτρια στους βάλτους
της Λουιζιάνα 435

Σημερινές ΤΑΣΕΙΣ στην ΠΡΑΞΗ:
Παιδιά και πόλεμος 443

Κεφάλαιο 11 Πλαίσιο

Μελέτη πεδίου:

Κινηθείτε! Η αμερικανική
εκστρατεία για την αντιμετώπιση
της παιδικής παχυσαρκίας 466

Προσεγγίσεις επεξεργασίας των πληροφοριών 481

- Ο ρόλος της μνήμης 482
- Σκέψη για τη μνήμη 484
- Αυξημένος έλεγχος της προσοχής 485
- Επιτελική (ή εκτελεστική) λειτουργία 486

Ο ρόλος των κοινωνικών και πολιτισμικών πλαισίων 487

- Είναι οικουμενική η κατανόηση της έννοιας της διατήρησης; 487
- Πολιτισμικές παραλλήλας στη μνήμη και την προσοχή 490
- Πολιτισμικές παραλλήλας στον σχεδιασμό 490

Ατομικές διαφορές στη γνωστική ανάπτυξη 491

- Μέτρηση της νοημοσύνης 492
- Επίμονα ερωτήματα σχετικά με τη νοημοσύνη 493

Κοιτάζοντας μπροστά 497**Περίληψη 498****Κεφάλαιο 12 Πλαίσιο**

Σημερινές ΤΑΣΕΙΣ στην ΠΡΑΞΗ:
Εκπαιδύοντας με φυσικό τρόπο
στα Σχολεία του Δάσους 517

Κεφάλαιο 12 Το σχολείο ως πλαίσιο της ανάπτυξης 501**Τα πλαίσια της μάθησης 503****Ετοιμότητα για το σχολείο 506**

- Πρόδρομες ικανότητες ανάγνωσης και γραφής 506
- Πρόδρομες μαθηματικές ικανότητες 507
- Ο ρόλος της οικογένειας 509
- Προσχολική αγωγή 510

Μέσα στην τάξη 513

- Κοινωνική οργάνωση της τάξης και εκπαιδευτικός σχεδιασμός 513
- Εμπόδια στη σχολική επιτυχία 518

Οι γνωστικές συνέπειες της σχολικής εκπαίδευσης 521

- Η στρατηγική του ορίου ηλικίας για το σχολείο 522
- Σύγκριση παιδιών που πηγαίνουν σχολείο με παιδιά που δεν πηγαίνουν 522
- Αξιολόγηση της επίδρασης της δεύτερης γενιάς στη σχολική εκπαίδευση 524

Σύγχρονες προκλήσεις σε έναν κόσμο που παγκοσμιοποιείται 525

- Η κουλτούρα του σχολείου 526
- Η γλώσσα του σχολείου 528
- Πολιτισμικά ευαίσθητες στρατηγικές στην τάξη 529

Κοιτάζοντας μπροστά 531

Περίληψη 531

Κεφάλαιο 13 Κοινωνική και συναισθηματική
ανάπτυξη στη μέση
παιδική ηλικία 535

Νέα αντίληψη του εαυτού 536

Αλληλαγή των αντιλήψεων για τον εαυτό 537

Αυτοεκτίμηση 539

Ηθική ανάπτυξη 541

Κονστρουκτιβιστική προσέγγιση για την ηθική ανάπτυξη 541

Η θεωρία του κοινωνικού πεδίου 546

Σχέσεις με συνομηλίκους 547

Σχέσεις με συνομηλίκους και κοινωνική θέση 548

Οι νταήδες του σχολείου και τα θύματά τους 550

Ανταγωνισμός και συνεργασία
μεταξύ συνομηλίκων 552

Σχέσεις ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια 556

Φιλία: Ένας ειδικός τύπος σχέσης 557

Η επίδραση των γονιών 562

Αλληλαγή των αλληλεπιδράσεων 563

Γονείς και συνομηλίκτοι 564

Διαζύγιο 565

Κοιτάζοντας μπροστά 567

Περίληψη 568

Μέρος 5 Εφηβεία

Κεφάλαιο 14 Σωματική και γνωστική
ανάπτυξη στην εφηβεία 573

Έφηβοι και κοινωνία 574

Ιστορικές απόψεις 575

Έφηβοι στη σύγχρονη κοινωνία 575

Η εμφάνιση της επιστημονικής προσέγγισης 577

G. Stanley Hall 577

Sigmund Freud 578

Margaret Mead 578

Ήβη 579

Το άλμα σωματικής αύξησης 580

Σεξουαλική ανάπτυξη 583

Κεφάλαιο 13 Πλαίσια

Ιδέες των παιδιών
για τον Θεό 544

Σημερινές ΤΑΣΕΙΣ στην ΠΡΑΞΗ:
Η Κέιτι Μπάτλερ
κατακτά το Χόλιγουντ 553

Μελέτη πεδίου:
Πολιτικές φύλλου
στην Παιδική Χαρά 558

Κεφάλαιο 14 Πλαίσια

Πρώιμη ωρίμανση
και αναπαραγωγική επιτυχία:
Οι τροφοσυλλέκτες Pumé 581

Σημερινές ΤΑΣΕΙΣ στην ΕΡΕΥΝΑ:
Οικογενειακό στρες και έναρξη
της ήβης 591

Ανάπτυξη του εγκεφάλου 585
 Νευροενδοκρινικό σύστημα 587
 Το χρονοδιάγραμμα της ήβης 589
 Ήβη και υγεία 595

Γνωστική ανάπτυξη 598

Η θεωρία του Piaget
 για τις τυπικές νοητικές λειτουργίες 599
 Προσεγγίσεις επεξεργασίας πληροφοριών 603
 Κοινωνικοπολιτισμικές προσεγγίσεις 604

Ηθική ανάπτυξη 606

Η θεωρία του Kohlberg για τον ηθικό συλλογισμό 606
 Η θεωρία της Gilligan για τον ηθικό συλλογισμό 609
 Η συμβολή των γονιών και των συνομηθίκων
 στην ηθική ανάπτυξη 610
 Πολιτισμικές παραληλαγές στον ηθικό συλλογισμό 610
 Η σχέση μεταξύ ηθικού συλλογισμού
 και ηθικής πράξης 612

Κοιτάζοντας μπροστά 613

Περίληψη 614

Κεφάλαιο 15 Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη στην εφηβεία 617

Συναισθηματική ανάπτυξη στην εφηβεία 619

Η εμπειρία των συναισθημάτων 619
 Ρύθμιση των συναισθημάτων 620

Σχέσεις με τους συνομηθίκους 624

Φιλίες 625
 Ψηφιακά Μέσα: Απειλή για την οικειότητα; 627
 Η ζωή και η κουλτούρα των συνομηθίκων 627
 Πίεση συνομηθίκων, συμμόρφωση
 και αποκλίνουσα συμπεριφορά 629
 Ερωτικές σχέσεις 631

Σεξουαλική συμπεριφορά 632

Μαθαίνοντας για το σεξ 633
 Η «πρώτη φορά» 636

Σχέσεις με τους γονείς 642

Συγκρούσεις εφήβων - γονιών 642
 Δεσμός και προσαρμογή 643

Ανάπτυξη της ταυτότητας και του εαυτού 645

Αυτοπροσδιορισμός και αυτενέργεια 645
 Επίτευξη ώριμης ταυτότητας 647

Κεφάλαιο 15 Πλαίσια

Σημερινές ΤΑΣΕΙΣ στην ΕΡΕΥΝΑ:
 Η νευροεπιστήμη συναντά
 τη βουδιστική φιλοσοφία
 στην εκπαίδευση
 στην ενσυνειδητότητα 621

Μελέτη πεδίου:
 Σεξ και... πίτσα; 635

Σημερινές ΤΑΣΕΙΣ στην ΠΡΑΞΗ:
 Αποκαλύπτοντας
 και εξαλείφοντας
 τον παιδικό γάμο 640

Διαμόρφωση εθνικής ταυτότητας	650
Διαμόρφωση σεξουαλικής ταυτότητας	656
Υγεία και ευεξία των εφήβων	658
Συναισθηματική υγεία	659
Θετική ανάπτυξη των νέων	665
Κοιτάζοντας μπροστά	667
Περίληψη	668
Γλωσσάρι	673
Βιβλιογραφία	689
Ευρετήριο θεμάτων	765
Ευρετήριο ονομάτων	789